

**EVENIMENT: DISCURSUL DE RECEPȚIE
AL PROFESORULUI DR. CĂTĂLIN ZAMFIR
ÎN ACADEMIA ROMÂNĂ**

MONA SIMU

În luna octombrie a anului 2022 a avut loc în Aula Academiei Române discursul de recepție al profesorului și academicianului Cătălin Zamfir.

Pe 25 octombrie, în prezența unui public numeros alcătuit din prieteni, colegi de breaslă, distinși academicieni, cercetători și studenți, profesorul Cătălin Zamfir a ținut discursul de recepție cu titlul *Sociologia și visul României*.

Multe personalități de seamă ale culturii și științei românești au luat cuvântul sub cupola acestui așezământ al culturii și științei naționale, dar au trecut 100 (mai precis, 99 dacă vorbim de anul 2022) de ani de când Dimitrie Gusti, un sociolog de mare ținută științifică (și președintele Academiei între anii 1944 și 1946), a fost primit în rândul academicienilor români, în anul 1923. Și pentru că memoria națiunii este un element important al conștiinței naționale, să amintim că răspunsul la acest discurs a venit, la acea vreme, din partea secretarului general al Academiei, istoricul Vasile Pârvan.

Cu ocazia evenimentului, profesorul Cătălin Zamfir a ales ca subiecte principale ale discursului domniei sale o sinteză istorică a sociologiei în România și aspecte-cheie ale dezvoltării istorice a țării.

Alături de istoria sociologiei românești, cu momentele sale de glorie și de restrînte, academicianul C. Zamfir a cuprins în alocuțiunea sa încă două subiecte: zbuciumul istoric al poporului român în devenirea sa și momentele-cheie ale dezvoltării României ca națiune, atât din punct de vedere economic, cât și ca stat. De asemenea, așa cum arată multe din publicațiile sale, fiind un sociolog al „schimbării proiectate” (Zamfir 2007), al dezvoltării și inovației sociale (Zamfir 2007), un promotor al „sociologiei constructive”, discursul din Aula Academiei a conținut și câteva idei despre posibile căi de dezvoltare pentru țară, alături de „știința realității sociale”, și anume, implicarea expertizei din cercetarea sociologică românească, mai mult, în politicile construite de guvernanți (Zamfir 2022, 13, 38).

În continuare voi prezenta câteva dintre ideile cele mai importante, așa cum au reieșit din discursul care face obiectul acestui text.

Adresa de contact a autorului: Mona Simu, Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: monasimu@yahoo.com; monasimu2@gmail.com.

Sociologia românească este strâns legată de istoria și devenirea poporului român, uneori contribuind direct la dezvoltarea economico-socială din România. Poporul român, în coagularea sa istorică, a avut un trecut potrivit, iar sociologia la rândul său a trecut prin suișuri și coborâșuri, din perioada în care rolul său a fost acela de sprijin pentru construirea unei societăți noi (după cel de al Doilea Război Mondial, în perioada lui D. Gusti), apoi cu ascensiunea sa – anii '60-'70 –, cu panta descendentă a anilor '80, ca din nou să renască la debutul anilor '90, urmând o traiectorie sinuoasă. În ceea ce privește debutul său, domeniul sociologic s-a format ca știință de sine stătătoare la sfârșitul secolului al XIX-lea din nevoia unei cunoașteri sistematice a societății românești.

Nu numai sociologia a avut contribuții mari la formarea conștiinței de sine a poporului român și la dezvoltarea României, ci, de-a lungul timpului, literatura și reprezentanții scriitorii (îndeosebi, Eminescu, Creangă și Caragiale), oamenii politici, conducătorii și personalitățile politice și militare din istoria României, dar și oameni de rând, ca cei trei protagoniști tragici ai răscoalei țărănești din anul 1784, *Horia, Cloșca și Crișan*, pe care profesorul Zamfir o consideră ca fiind o adevărată revoluție precursoră a celei franceze: „cu cinci ani înainte de revoluția franceză, românii s-au revoltat” (Zamfir 2022b și Zamfir 2022, 7). Pe atunci, deși era încă o perioadă de plin feudalism, așa cum s-a spus în discurs, este de remarcat că s-au cerut schimbări sociale structurale: pământ pentru țărani, iar boierii să muncească.

România pornește în dezvoltarea sa ca națiune și stat de la un handicap major, având în vedere că, înainte de debutul secolului al XIX-lea, statul român trebuia să plătească un bir mult mai mare decât țările dezvoltate și statele din jur (Zamfir 2022, 5).

Urmează apoi diferite perioade ale istoriei, punctate de profesor pentru importanța lor la dezvoltarea României ca stat: Tudor Vladimirescu, căpetenie politică și militară (1821), 1848, când tinerii studenți români vin în contact cu ideile „avansate ale tinerilor din Franța”, Alexandru Ioan Cuza (1859) – un reformist al vremurilor sale, perioada interbelică, cu realizările acesteia, apoi, imediat după război, când, pentru o scurtă perioadă, rolul sociologiei se afirmă plenar, prin campania de monografii inițiate de profesorul Gusti („reforma comunitară a satelor și a orașelor” (Discurs – înregistrare, *România Socială*)). Pe baza acestor monografii urma să se realizeze o hartă socială a României. Monografiile erau adevărate strategii de reconstrucție a țării pe baze noi, fundamentate științific. „Gusti a creat o nouă viziune”; „lansarea unui program social de schimbare socială” (Zamfir 2022, 12). Aceasta a fost contribuția lui Gusti la „conștientizarea de sine a românilor” (discurs și Zamfir 2022, 13).

„După război, România era sărăcită” (înregistrare, *România Socială*). Partidul Comunist a decis tot ce-i trebuie ca să construiască societatea nouă, așa că „sociologia a fost desființată prin lege” (Zamfir 2022, 17) (anii '50). Există însă și în această perioadă câteva momente de reușită (perioada dintre 1962 și 1971)

(Zamfir 2022, 17), când se înființează catedre de sociologie la Iași și la București. Printre momentele bune petrecute înainte de 1989, unul este aparte prin importanța sa deoarece prefigurează cum se vor desfășura lucrurile ulterior în câmpul cercetării. Este un moment din perioada comunistă când, din cauza confuziei ideologice (Zamfir 2022, 25) ce a caracterizat ultimii ani ai comunismului (anii '80), ideile din gândirea științifică a societății vestice pătrund în țară noastră – printre care și ideile sociologice. Cu ocazia vizitei în SUA, la Institutul Social de Cercetare din Ann Arbor, profesorul Zamfir intră în contact cu unele „proiecte noi lansate în SUA” în acea perioadă: calitatea vieții, idee cu care prof. Zamfir se întoarce în țară, conștient că este un concept important în cunoașterea societăților, și publică prima carte în domeniul calității vieții la noi, în urma unei cercetări empirice de amploare, bazate pe un chestionar cu 1800 de respondenți (Zamfir 1984).

Imediat după decembrie 1989, pe 2 ianuarie 1990, este înființat Institutul de Cercetare a Calității Vieții, cu sprijinul acad. Tudorel Postolache (vicepreședinte al Guvernului de atunci). Gândit ca o adevărată forță motrice a schimbării programate, ICCV avea un personal de 190 de cercetători la câțiva ani de la înființare, dar și posibilități de a realiza cercetare de teren, care este fundamentală pentru o sociologie vie, activă, implicată.

„Trebuie să învățăm din istorie”, a spus profesorul Zamfir; „în 40 de ani (în România, dar și în lume n.n.) au avut loc schimbări ideologice uluitoare”, dorind să sublinieze cel mai probabil că ele se pot întâmpla și în viitor (Zamfir 2022b, *România socială*).

După 1990, sociologia urmează sinuozitățile istoriei, cea mai contradictorie fiind perioada tranziției la o economie de piață, fiind când în centrul transformărilor sociale, când în tribuna cercetării, asistând la fluctuațiile politicii și guvernărilor.

Astfel, unul dintre momentele de importanță și cu putere de a influența cel puțin direcția politicilor sociale, a fost perioada Comisiei Antisărăcie și de Promovare a Incluziunii Sociale (2002–2005). Într-o viziune profund umanistă, profesorul Zamfir nu trădează crezul său de sociolog implicat, punând aceste subiecte mereu actuale în atenția societății românești: *sărăcia, modul de abordare al sărăciei, situația unor categorii defavorizate în societate: săracii, copiii săraci, populația roma*. Pe toate acestea, ICCV le-a avut constant în vizor și, atât timp cât a existat o politică cu sprijin de resurse în această direcție, a existat și avantajul cercetării de teren („nu poți să faci sociologie din birou” (Zamfir 2022b și Zamfir 2022, 35). ICCV a realizat și produs cele 10 diagnoze anuale ale calității vieții populației, pe eșantioane naționale, anchete cu peste 80 de indicatori („stil de viață, coșul de consum, politici sociale, evaluarea sărăciei”). Prin aceste cercetări, Institutul de Cercetare a Calității Vieții a „contribuit la constituirea imaginii de sine a societății românești” (Zamfir 2022, 27). S-au alăturat acestor produse științifice („o bază de date de indicatori ai calității vieții cu siguranță unică în lume”) (Zamfir 2022, 31), fără existența cărora nu s-ar fi putut face atâtea altele ce au urmat, prin

importanța lor în cercetarea comparativă, luările de poziții similare ca importanță pentru cercetarea mare pe tema sărăciei din anii 1993–1994: evaluarea stării de sărăcie a României, apoi cercetarea pe populația roma, programul politicilor sociale (anii '94–'98) etc.

Sociologia, subliniază profesorul Zamfir, este o știință care a mers tot timpul mână în mână cu istoria țării și, uneori, în funcție de factorii decizionali politic de la nivelul de conducere al țării, a fost „sub vremuri”, reușind însă să răzbată peste ele, prin munca dedicată a profesioniștilor din domeniu. Marginalizată oarecum în prezent prin lipsirea de resurse pentru cercetarea sociologică de teren, a devenit azi, poate întrucâtva în mod forțat, o „sociologie critică” (Zamfir 2022b, Zamfir 2022, 35).

În maniera sa metodică, printr-o succintă operație de taxonomie, academicianul Zamfir a arătat care sunt azi principalele surse de „expertiză politică” în domeniul politicilor sociale: pe de o parte, „programele de cercetare naționale”: universități și institute. Pe de altă parte, instituțiile internaționale (BM, FMI, UNICEF), acestea din urmă având actualmente relații directe cu autoritățile (Zamfir 2022, 35). În urmă cu ceva timp, Institutul de Cercetare a Calității Vieții a avut legături de cercetare fructuoase cu viața științifică internațională, a amintit profesorul, dorind să reitereze, pe de o parte, că în opinia sa, acele legături ar legitima o mai bună cooperare între factorii decizionali și expertiza științifică și academică românească, și, pe de altă parte, rolul aproape unilateral acordat azi expertizei acestor organisme internaționale (ibidem, 35).

Conform cutumei acestor discursuri de recepție, cel al sociologului Cătălin Zamfir a fost urmat de răspunsul unui coleg de Academie, acad. Victor Voicu, care a salutat cuvântul profesorului Cătălin Zamfir și întreaga carieră a acestuia ca profesor universitar, îndrumător de doctorat, director de institut, autor. Păstrând tonul destins al întregului său discurs de răspuns, academicianul a conchis spre final: „(Cătălin Zamfir) este un sociolog care suferă de obsesia de a explica tot ce îl înconjoară, ..., vrea să schimbe societatea, să o facă mai bună” (Zamfir 2022, 41).

BIBLIOGRAFIE

- Gusti, Dimitrie. 1923. *Ființa și menirea academiilor*, București, Cultura Națională.
- Zamfir, Cătălin. 1984. *Indicatori și surse de variație a calității vieții*, București, Editura Academiei RSR.
- Zamfir, Cătălin et al. 2007. *Enciclopedia Dezvoltării Sociale*, Iași, Polirom.
- Zamfir, Cătălin, Stoica, Laura, Simona M., Stănescu. 2007. *Proiectarea dezvoltării sociale. Ghid metodologic*, Iași, Polirom.
- Zamfir, Cătălin. 2022. *Sociologia și visul României. Discurs rostit la 25 octombrie 2022 în ședință publică. Cu răspunsul Academicianului Victor Voicu*, București, Discursuri de recepție, EAR.
- Zamfir, Cătălin. 2022b. <https://w.w.w.romanasociala.ro/discursul-de-receptie-in-academia-romana-intitulat-sociologia-si-visul-romaniei-sustinut-de-academicianul-catalin-zamfir/>, înregistrare discurs, link – *România socială*.

Primit: 28.02.2023

Acceptat: 16.03.2023